

## ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

*Πρόγραμμα Καλλιέργειας Δεξιοτήτων  
Πράξη: «Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις δεξιότητες  
μέσω εργαστηρίων» (MIS 5092064)*



ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ 2014-2020» που συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο)



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα  
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,  
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση  
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



# ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

**ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΖΩ ΚΑΛΥΤΕΡΑ – ΕΥ ΖΗΝ**  
 Ευαισθητοποίηση σε θέματα αναπηρίας και  
 ευαλωτότητας.

Χτίζοντας γέφυρες συνεργασίας και επικοινωνίας



Παπαδημητρίου Άρτεμις



## Φιλοσοφία –Σκοπιμότητα προγράμματος

Στην Ελλάδα, ειδικά μετά το νόμο 3699/2008, η εκπαιδευτική πολιτική που διαμορφώνεται έχει θέσει ως στόχο, την ένταξη του μεγαλύτερου μέρους των μαθητών/τριών με αναπηρία στην γενική εκπαίδευση με σκοπό να έρχονται σε καθημερινή επαφή παιδιά με και χωρίς αναπηρία στον χώρο του σχολείου. Η νέα αυτή τάση στην Παιδαγωγική στηρίζεται στην προοπτική δημιουργίας ενός «**σχολείου για όλους**» όπου θα μπορούν να εκπαιδευτούν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τις γλωσσικές, νοητικές, σωματικές ή συναισθηματικές ικανότητές τους. Η αύξηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης ανάμεσά τους δημιουργεί, κατά συνέπεια, δύο ενδεχόμενα. Αφ' ενός, μπορεί να διευκολύνει τον περιορισμό των προκαταλήψεων και του στιγματισμού των παιδιών με αναπηρία, ωστόσο από την άλλη μπορεί να οδηγήσει σε περιθωριοποίηση και απομόνωσή τους στο σχολικό περιβάλλον (Avramidis, 2010). Οι στάσεις των μαθητών τυπικής ανάπτυξης προς τους συνομηλικούς με αναπηρία είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που θα επηρεάσουν την εφαρμογή των διαδικασιών ένταξης. Η αποδοχή ή μη των παιδιών με αναπηρία από τους συμμαθητές τους είναι ένα από τα σημεία στα οποία έχει επικεντρωθεί η επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια (Skar, 2010). Προκειμένου να επιτευχθεί η συνεκπαίδευση δεν αρκεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα να είναι προσαρμοσμένα στις εξατομικευμένες ανάγκες τόσο των παιδιών με αναπηρία όσο και των παιδιών δίχως αναπηρία, αλλά είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα κλίμα που θα ενθαρρύνει τη θετική αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Μέσα από κατάλληλη εκπαίδευση οι δίχως αναπηρία μαθητές θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους συμμαθητές τους με αναπηρία ως ισότιμα μέλη της τάξης αλλά και της κοινωνίας γενικότερα (Carrington, 1999). Σε σχολεία, όπου τα παιδιά μαθαίνουν πώς να προσεγγίζουν συνομηλικούς τους με διαφορετικά χαρακτηριστικά αποκτούν σε μεγάλο βαθμό ενσυναίσθηση και κατανοούν καλύτερα τις ατομικές διαφορές των άλλων (Lieber et al., 1998). Τα παιδιά με αναπηρία μπορούν να επωφεληθούν από τη συναναστροφή τους και την κοινωνική συμπεριφορά που επιδεικνύουν οι τυπικώς αναπτυσσόμενοι συνομήλικοί τους, καθώς θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες για αλληλεπίδραση, ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, αποδοχής και φιλίας (Garalnick, 2001). Σύμφωνα με τους Bailey & Wolery (1992) τα νήπια δεν έχουν ακόμα σχηματίσει άκαμπτα στερεότυπα για καταστάσεις και άτομα, οπότε η πρώιμη επαφή τους με νήπια που παρουσιάζουν αναπηρία, αυξάνει τη δυνατότητα αποδοχής της αναπηρίας.

Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός αποτελεσματικών προγραμμάτων, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν την ικανότητα της κατανόησης και της ενσυναίσθησης για τους «διαφορετικούς» συμμαθητές τους (Maras & Brown, 2000). Η ενσυναίσθηση αποτελεί κοινωνική δεξιότητα, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα και την οπτική των άλλων και δείχνουν ενδιαφέρον γι' αυτά



(Eisenberg et al., 1996· Gottman, 2000). Κατά την Dunn (1988) τα παιδιά ήδη από την πρωτοσχολική ηλικία δείχνουν την ευαισθησία τους στους άλλους. Όμως, για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να συμμετέχουν σε βιωματικές καταστάσεις προσομοίωσης μέσω των οποίων θα αισθανθούν τη «διαφορετική» κατάσταση. Επομένως, ο/η εκπαιδευτικός στο πλαίσιο του καθημερινού προγράμματος μπορεί να οργανώνει δραστηριότητες με στόχο την αποδοχή των ατόμων με αναπηρία. Για τους παραπάνω λόγους, κρίνεται σημαντικό τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στο νηπιαγωγείο όχι μόνο να ανταποκρίνονται στη πολυμορφία αναγκών, συμπεριφορών και διαφορετικών ρυθμών μάθησης του κάθε παιδιού, αλλά και να προωθείται η αναγνώριση της αξίας καθενός ανεξαρτήτως των όποιων σωματικών, νοητικών, ψυχικών ή πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων του.

### **Πληροφορίες υλοποίησης: προαπαιτούμενες γνώσεις, προετοιμασία υλικού**

Οι προαπαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες για την υλοποίηση του σεναρίου είναι η εξοικείωση των μαθητών με τον υπολογιστή, να εργάζονται σε ομάδες και να αναγνωρίζουν την ύπαρξη και τη χρήση της συμβολικής αναπαράστασης της γης (χάρτες). Το πρόγραμμα θα εφαρμοστεί στις αρχές του δευτέρου τριμήνου για να έχουν προσεγγιστεί θέματα που αφορούν στη προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη. Επίσης, να έχουμε ήδη ασχοληθεί με τις δεξιότητες φιλίας, την διαφορετικότητα και τα συναισθήματα. Θα χρησιμοποιηθεί άφθονο εποπτικό υλικό (έργα τέχνης, φωτογραφίες, βίντεο και ταινίες) και θα έχουμε αναζητήσει σε ιστοσελίδες υποστηρικτικό υλικό. Απαραίτητη επίσης, υλικοτεχνική υποδομή για την υλοποίηση του σεναρίου είναι ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, ψηφιακό μαγνητόφωνο. Θα έχουμε διαμορφώσει μια γωνιά με υλικό γραφής braig, παιδικά βιβλία με θέματα τη διαφορετικότητα, τα δικαιώματα του παιδιού και τον αντιρατσισμό (π.χ Αυτζής, Μ. (2004). Θέλω μόνο να παίξω μαζί σου: Ελληνικά γράμματα), υλικό με τα σύμβολα ΑΜΕΑ κ.λ.π. Πριν την έναρξη των εργαστηρίων θα γίνει ενημέρωση των γονέων και θα τους ζητηθεί να φέρουν στο σχολείο σχετικό υλικό, καθώς και να υποστηρίξουν το πρόγραμμα σε όλη τη διάρκειά του. Επιπρόσθετα, προτρέπουμε γονείς, εάν επιθυμούν και έχουν σχετική γνώση για το θέμα, να εμπλακούν ενεργά στη δράση μας.




Περιγραφή επτά Εργαστηρίων: Στοχοθεσία των εργαστηρίων, προτεινόμενες δράσεις και υλικό αφόρμησης, επέκτασης, γενίκευσης.



ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

ΣΧΟΛΕΙΟ		ΤΜΗΜΑ.....	
Θεματική	Ζω καλύτερα – Ευ Ζην	Υποθεματική	Ασφάλεια και Πρόληψη
ΒΑΘΜΙΔΑ/ΤΑΞΕΙΣ (που προτείνονται)	Νηπιαγωγείου και πρώτες τάξεις Δημοτικού Σχολείου.		
Τίτλος	Δεν μαλώνω, δεν μαλώνω, αγκαλιά μεγάλη απλώνω		
Δεξιότητες στόχευσης του εργαστηρίου	<p>Δεξιότητες (4C's): (Κριτική Σκέψη) (Δημιουργικότητα), (Συνεργασία), (Επικοινωνία)</p> <p>P4/wC (πρόγραμμα φιλοσοφίας με και για τα παιδιά) εκτός από τις δεξιότητες (4C's) καλλιεργεί την φροντιστική (caring) και την κοινότητα διερεύνησης (community of inquiry).</p> <p>Αποκλίνουσα σκέψη, πλάγια σκέψη</p> <p>Problem based Learning Μάθηση μέσω διερεύνησης προβλήματος)</p> <p>Δεξιότητες του νου</p> <p>Δεξιότητες μάθησης του 21<sup>ο</sup> αιώνα</p> <p>Δεξιότητες Ζωής</p> <p>Ψηφιακές δεξιότητες</p>		
Σύνδεση με τη Βασική Θεματική	Αυτομέριμνα, Ασφάλεια και Πρόληψη, Οδική ασφάλεια		




Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Εργαστήριο/τίτλος	Δραστηριότητες – (ενδεικτικές)
<p>Να συνεργαστούν</p> <p>Να ανταλλάξουν εμπειρίες</p> <p>Να εκφράζουν τα συναισθήματά τους</p> <p>Να καλλιεργήσουν αξίες όπως η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια, ο σεβασμός και η επικοινωνία</p> <p>Να δημιουργήσουν σχέσεις αλληλεπίδρασης</p> <p>Να μνηθούν σε διαδικασίες που θα τα βοηθήσουν να μάθουν από νωρίς να συνυπάρχουν.</p>	<p><b>Διαμόρφωση ομάδας</b></p> 	<p><b>Διαδικασία διαμόρφωσης της ομάδας</b></p> <p><b>1<sup>η</sup> σύνδεση:</b> Παιχνίδι γνωριμίας «Συστήνομαι με το νέο φίλο μου τον Πρωτέα, τη μασκότ των Παραολυμπιακών Αγώνων (2004)» Ο Πρωτέας αγκαλιάζει κάθε παιδί και το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι ν' ακουστούν τα ονόματα όλων των παιδιών.</p> <p><b>1<sup>ο</sup> Βήμα:</b> Η Νηπ/γός ξεκινά με κάποια παιχνίδια ετοιμότητας που ενεργοποιούν τις αισθήσεις και ευαισθητοποιούν το σώμα, π.χ. «Περπατώ ελεύθερα στο χώρο με συνοδεία μουσικής. Στο σταμάτημα της μουσικής μένω ακίνητος».</p> <p><b>2<sup>ο</sup> Βήμα:</b> Στη συνέχεια επιλέγει το κινητικό παιχνίδι «παράξενα χαιρετίσματα» με στόχο τη δημιουργία δυάδων. Αυτό το παιχνίδι διευκολύνει την «τυχαία» επιλογή ζευγαριού και κινητοποιεί το σώμα, το συναίσθημα και το νου στο εδώ και τώρα. Επιπλέον επιτρέπει να εμπλακούν σ' αυτό και τα πιο διστακτικά παιδιά.</p> <p><b>3<sup>ο</sup> Βήμα</b> Η Νηπ/γός μοιράζει σε κάθε δυάδα από 2 χρωματιστές χαρτονένιες καρδιές «Το Μενταγιόν της Φιλίας».</p> <p><b>4<sup>ο</sup> Βήμα:</b> Τα παιδικά ανταλλάσσουν τα μενταγιόν και συζητούν γι' αυτό που ζωγράφισαν. (Μοιράζονται μία κοινή εμπειρία).</p> <p><b>5<sup>ο</sup> Βήμα:</b> Η Νηπ/γός οργανώνει το κινητικό παιχνίδι «Βρίσκω το στεφάνι μου» με στόχο τη δημιουργία ομάδων των 4 ατόμων. Τοποθετεί στο έδαφος χρωματιστά στεφάνια τα οποία ανά 4 έχουν το ίδιο χρώμα. Με τη συνοδεία της μουσικής τα παιδιά κινούνται ελεύθερα στο χώρο. Όταν σταματήσει η μουσική κάθε παιδί πρέπει να μπει στο στεφάνι που έχει το ίδιο χρώμα με το μενταγιόν του. Έτσι δημιουργούνται οι ομάδες των 4 ατόμων.*</p> <p>*Τα επόμενα βήματα παρουσιάζονται στο Δειγματικό υλικό</p>



<p>Να πληροφορηθούν για τις διάφορες κατηγορίες ατόμων με ειδικές ανάγκες (τυφλούς, κωφούς, παραπληγικούς).</p> <p>Να αναγνωρίσουν πως κάποια άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν ανεπτυγμένες άλλες δεξιότητες.</p> <p>Να γνωρίζουν τη ζωή του Φρανσίσκο ντε Γκόγια.</p> <p>Να γνωρίσουν τα σύμβολα ΑΜΕΑ</p> <p>Να καλλιεργήσουν κριτική και δημιουργική σκέψη</p>	<p><b>«Γνωρίζουμε τα άτομα με ειδικές ανάγκες»</b></p> 	<p><b>1<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b> Τα παιδιά επεξεργάζονται έργα τέχνης (π.χ. Self-Portrait with the Portrait of Doctor Farill, 1951 - by Frida Kahlo) που απεικονίζουν άτομα με αναπηρία μέσα από την ρουτίνα σκέψης Βλέπω-Σκέφτομαι- Αναρωτιέμαι (artful thinking) θέτοντας τις ερωτήσεις.          Τι βλέπεις;          Τι σκέπτεσαι γι' αυτό που βλέπεις;          Τι είναι αυτό που σε κάνει να αναρωτιέσαι γι' αυτό το έργο; Υποστήριξε την ερμηνεία σου με λογικά επιχειρήματα.</p> <p><b>2<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Στη συνέχεια με τη ρουτίνα Αρχή, Μέση και Τέλος Θέτουμε τα παρακάτω ερωτήματα: Αν το συγκεκριμένο έργο τέχνης είναι η αρχή μιας ιστορίας, τι μπορεί να ακολουθήσει;          • Αν το συγκεκριμένο έργο τέχνης είναι το μέσον μιας ιστορίας, τι θα μπορούσε να έχει συμβεί προηγουμένως; Τι θα ήταν επόμενο να συμβεί ;          • Αν το συγκεκριμένο έργο τέχνης είναι το τέλος μιας ιστορίας, ποια θα μπορούσε να είναι αυτή.</p> <p><b>3<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Με αφορμή το/τα έργο/α τέχνης παρουσιάζουμε τον Ταυρομάχο του Φρανσίσκο ντε Γκόγια και καλούμε τα παιδιά να το περιγράψουν. Επίσης τα ενθαρρύνουμε να το παρατηρήσουν και να αναγνωρίσουν σε αυτά θέματα και αντικείμενα. Στην συνέχεια αποτυπώνουμε σε ένα χαρτί το μισό κομμάτι του πίνακα και ζητάμε από τα παιδιά να το ολοκληρώσουν.</p>  <p>Αναζητούμε στοιχεία στο διαδίκτυο για τη ζωή του ζωγράφου.</p> <p><b>4<sup>η</sup> Δραστηριότητα:</b> Γνωριμία με τα Σύμβολα ΑΜΕΑ και συνεχίζουν με παιχνίδι μνήμης που αφορούν στα σύμβολα ΑΜΕΑ στο <a href="http://learningapps.org">learningapps.org</a>. Με το <a href="http://wordwall.net">wordwall.net</a> δημιουργούμε τον τροχό με τα σύμβολα ΑΜΕΑ (Περιστρέφεται ο τροχός και σταματά σε μια εικόνα και καλείται το παιδί να περιγράψει την εικόνα και προσπαθεί να βρει σε ποιο σύμβολο αναφέρεται)</p>
--	--	---



<p>Να γνωρίζουν τη ζωή και το έργο του Μπετόβεν και της Έλεν Κέλερ.</p> <p>Να καλλιεργήσουν την συναισθηματική νοημοσύνη</p> <p>Να εκφραστούν δημιουργικά</p> <p>Να εκφράζουν τη γνώμη τους και να επιχειρηματολογούν</p>	<div style="text-align: center;">  <p><b>Γνωρίζουμε τα άτομα με ειδικές ανάγκες</b></p> </div>	<p><b>1<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b> Τα παιδιά ακούν ένα κομμάτι του Μπετόβεν, εκφράζονται κινητικά και ζωγραφίζουν ότι εικόνες έρχονται στο νου. Στη συνέχεια βλέπουν το βίντεο «Μπετόβεν, με τη μουσική του άλλαξε τον κόσμο μας» με σκοπό να μάθουν πληροφορίες για τη ζωή του μεγάλου μουσικού.</p> <p><b>2<sup>η</sup> Δραστηριότητα.</b> Βασιζόμενοι στο μοντέλο P4/wC (πρόγραμμα φιλοσοφίας με και για τα παιδιά) ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα:</p> <p><b>1<sup>ο</sup> Βήμα: Κάνουμε κύκλο</b>  Εξηγούμε ότι για την ομαλή διεξαγωγή της συζήτησης θα πρέπει να τεθούν κάποιοι κανόνες συνεργατικά με τους οποίους θα είμαστε όλοι σύμφωνοι και στη συνέχεια γίνεται η ανάγνωση του βιβλίου.</p> <p><b>2<sup>ο</sup> Βήμα: Εντοπίζουμε το κίνητρο</b>  Διαβάζουμε το βιβλίο Έλεν Κέλερ Ταξίδι στο φως ή μέσω του Youtube μαθαίνουμε την ιστορία της Έλεν Κέλερ. Θέτουμε το ζήτημα εάν μπορούν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τα άτομα όπως η Κέλερ;»</p> <p><b>3<sup>ο</sup> Βήμα: Δημιουργούμε ερωτήσεις</b>  Πώς αισθάνεται η Έλεν και γιατί; Πώς πιστεύετε ότι την αντιμετώπιζαν οι άλλοι; Έχετε γνωρίσει ποτέ κάποιον ή κάποια που να είναι πολύ διαφορετικός από εσάς ή από τα περισσότερα παιδιά; Πώς τον/την αντιμετωπίσατε; Έχετε νιώσει ποτέ να σας αποκλείουν οι άλλοι; Τι θα κάνατε στη θέση της;</p> <p><b>4<sup>ο</sup> Βήμα: Επιλέγουμε ερώτηση</b>  Επειδή θα έχουν καταγραφεί αρκετές ερωτήσεις που παρουσιάζουν κοινά σημεία, θα επιλεγεί η ερώτηση που θα μπει σε διερευνητικό διάλογο κατόπιν ψηφοφορίας.</p> <p><b>5<sup>ο</sup> Βήμα: Διερευνητικός διάλογος</b>  Η ομάδα εργάζεται καταλήγοντας σε συμπεράσματα και αποφάσεις. Εδώ θα ληφθεί η απάντηση στο ερώτημα: «<b>Μπορούν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τα άτομα όπως η Κέλερ; και πως</b>»</p> <p><b>6<sup>ο</sup> Βήμα: Ανασκόπηση</b>  Τα παιδιά καλούνται να δουλέψουν σε μικρές ομάδες ή και στην ολομέλεια και να αναλογιστούν τι έχουν μάθει συνολικά μετά από όλη αυτή την διερεύνηση. Μπορούν να καταλήξουν σε μια ενδεικτική φράση <b>ΜΠΟΡΩ</b> και να την αναρτήσουν στην τάξη, κάποια παιδιά να ζωγραφίσουν, άλλα να φτιάξουν ένα τραγούδι και άλλα να κάνουν ένα δρώμενο, διαφοροποιώντας το αποτέλεσμα συνυπολογίζοντας τις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τις προσδοκίες, τη μαθησιακή ετοιμότητα, τις <b>ικανότητες</b> και τον <b>μαθησιακό τύπο</b> του κάθε παιδιού.</p>
---	--	--





<p>Να γνωρίσουν τη νοηματική γλώσσα και το αλφάβητο των τυφλών.</p> <p>Να διακρίνουν πως πολλά πράγματα μπορούν να γίνουν με διαφορετικούς τρόπους (π.χ. τα τυφλά άτομα μπορούν να γράφουν και να διαβάζουν με τη γραφή Μπράιγ, τα κωφά άτομα μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους με τη νοηματική γλώσσα, τα παραπληγικά άτομα μπορούν να πηγαίνουν βόλτες με το αναπηρικό καροτσάκι ).</p> <p>Να αναγνωρίζουν απλά σύμβολα και να αναγνωρίσουν ότι είναι εργαλεία που μας βοηθούν να προσανατολιζόμαστε</p> <p>Να κατανοήσουν τις δυσκολίες των ατόμων με αναπηρία</p> <p>Να καλλιεργήσουν αξίες ζωής, αλληλεγγύη-αλληλοβοήθεια – εθελοντισμό</p>	<div data-bbox="598 770 724 898" data-label="Image"> </div> <p><b>«Νοηματικό αλφάβητο, η γλώσσα της σιωπής» και σύστημα Μπράιγ, το αλφάβητο των τυφλών</b></p>	<p><b>1<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Παρουσιάζουμε στα παιδιά μια αφίσα με τα γράμματα του νοηματικού αλφάβητου και τους επισημαίνουμε ότι το χρησιμοποιούν τα άτομα με κώφωση. Τα προτρέπουμε να συμβουλευτούν την αφίσα και με τη βοήθεια μας να προσπαθήσουν να πουν το όνομά τους χρησιμοποιώντας τη νοηματική γλώσσα. Στο διαδίκτυο δείχνουμε βίντεο <a href="https://www.youtube.com/watch?v=Ny99MOHjgoc">https://www.youtube.com/watch?v=Ny99MOHjgoc</a>          Με τον εθνικό ύμνο στη νοηματική γλώσσα και βίντεο <a href="https://www.youtube.com/watch?v=un8TpEdNXc">https://www.youtube.com/watch?v=un8TpEdNXc</a> παιδικό τραγούδι στη νοηματική (ελεφαντάκι).</p> <p><b>2<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Δείχνουμε στα παιδιά βιβλία, κουτιά από φάρμακα τα οποία είναι γραμμένα με το σύστημα Μπράιγ. Τα παιδιά τα περιεργάζονται τα και ανακαλύπτουν ότι η ανάγνωση πραγματοποιείται με την αφή.</p> <p><b>3<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b> Προτρέπουμε τα παιδιά να κλείσουν τα μάτια με μάσκες –ύπνου και να προσπαθήσουν να ψηλαφίσουν διάφορα σχήματα μέσα σε ένα καλαθάκι και να βρουν το σωστό. Στη συνέχεια κρατώντας ένα ραβδί θα προσπαθήσουμε να περπατήσουμε σε ένα διάδρομο όπως ο ειδικός δρόμος για τους τυφλούς στα πεζοδρόμια που θα φτιάξουμε. Κατόπιν, θα φτιάξουμε μία διαδρομή με εμπόδια στην τάξη και τα παιδιά σε ζευγάρια, τυφλός-οδηγός, θα προσπαθήσουν να την περάσουν με ασφάλεια.          Τέλος, τα παιδιά θα ζωγραφίσουν με το στόμα. Στη συνέχεια τίθενται οι ερωτήσεις: Πώς αισθάνθηκες ζωγραφίζοντας με το στόμα; Τι δυσκολίες συνάντησες; Πώς αισθάνθηκες ως τυφλός; Πώς ένιωσες μη μπορώντας να ζωγραφίσεις με τα χέρια;</p> <div data-bbox="963 1339 1254 1554" data-label="Image"> </div> <p><b>4<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b> Επισκεπτόμαστε με τα παιδιά εάν είναι εφικτό το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών, στο οποίο υπάρχουν αντίγραφα της πολιτιστικής κληρονομιάς της πατρίδας μας, τα οποία οι τυφλοί και οι άλλοι επισκέπτες μπορούν να επεξεργαστούν με την αφή ή με τη βοήθεια του διαδικτύου παρακολουθούμε σχετικά βίντεο. <a href="https://www.youtube.com/watch?v=gxJEoM1Fy4">https://www.youtube.com/watch?v=gxJEoM1Fy4</a></p>
--	--	---



Να ευαισθητοποιηθούν σε αξίες, όπως η φιλία, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, ο εθελοντισμός και η αλληλεγγύη

Να γνωρίσουν την ιστορία και το πνεύμα των Παραολυμπιακών Αγώνων

Να γνωρίσουν διάφορα αθλήματα των παραολυμπιακών αγώνων

Να συνεργαστούν και να εκφραστούν δημιουργικά

Να αναγνωρίσουν το θάρρος και τη δύναμη κρύβουν μέσα τους τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Να ενημερωθούν και να ευαισθητοποιηθούν με τα Ολυμπιακά ιδεώδη και με τα ηθικά ζητήματα που σχετίζονται με τον αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες

Να κατανοήσουν θέματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.



Παραολυμπιακοί αγώνες

**1<sup>η</sup> δραστηριότητα:**

Παρουσιάζουμε στα παιδιά τη μασκώτ που χρησιμοποιήσαμε για τη διαμόρφωση ομάδας και εξηγούμε ότι είναι ο Πρωτέας, η μασκώτ των Παραολυμπιακών Αγώνων ( Αθήνα, Σεπτέμβριος του 2004) <https://logouergon.gr/xrwmatizoume-protea-paraolympiakwn-agwnwn/>

Ζητούμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν το θαλάσσιο αλογάκι πάνω σε χαρτόνι κανσόν, να κόψουν το περίγραμμά του και να στερεώσουν ένα καλαμάκι στο πίσω μέρος του, δημιουργώντας έτσι επίπεδη χάρτινη κούκλα του Πρωτέα, ρίχνουμε κλήρο και σε όποιον πέσει ο κλήρος παίρνει την κούκλα και όταν αγγίξει τα παιδιά γίνονται ότι τους λέει ο Πρωτέας (πουλάκια, αλογάκια κ.λπ.)



**2<sup>η</sup> Δραστηριότητα:**


Μιλάμε με τα παιδιά για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες και τα αθλήματα που περιλαμβάνουν. Παρακολουθούμε ένα βίντεο για το παραολυμπιακό άθλημα μπότσια <https://www.youtube.com/watch?v=k56bTfm97A>

Προτείνουμε να παίξουμε και εμείς το ίδιο παιχνίδι και τοποθετούμε σε ένα σημείο του χώρου μια λευκή μπάλα-στόχο και τα παιδιά ρίχνουν διάφορες μπάλες, όσο το δυνατόν πιο κοντά της, φωνάζοντας δυνατά: «ΜΠΟΤΣΙΑ».



**3<sup>η</sup> Δραστηριότητα:** Απαγγέλλουμε μια στροφή του Ύμνου των Παραολυμπιακών Αγώνων και συζητούμε για το περιεχόμενό της: *Δημιουργήσαμε φιλίες, σφυρηλατημένες στη φωτιά και με οδηγό το πνεύμα φθάσαμε εδώ και φθάσαμε μαζί. Εδώ γίναμε ένας.* Τα παιδιά βαδίζουν στο χώρο κρατώντας τον Πρωτέα. Λέμε ότι όταν κατά τη διάρκεια της απαγγελίας του παραολυμπιακού ύμνου ακούγονται οι λέξεις **ΦΙΛΙΕΣ, ΦΩΤΙΑ, ΠΝΕΥΜΑ, ΜΑΖΙ** σηκώνουν την κούκλα ψηλά. Ενώ όταν ακούγεται η φράση **ΕΔΩ ΓΙΝΑΜΕ ΕΝΑΣ**, τρέχουν να συναντηθούν όλα μαζί, προσπαθώντας να αγκαλιαστούν.





<p>Να καταγράψουν τα προβλήματα-δυσκολίες των ατόμων με αναπηρία στη καθημερινότητά τους.</p> <p>Να ενθαρρυνθούν να εξερευνούν με επισκέψεις, με τη μελέτη και ταξινόμηση φωτογραφιών και χαρτών το φυσικό τους περιβάλλον και να αναπαριστούν βασικά μορφολογικά στοιχεία.</p> <p>Να παίρνουν πρωτοβουλίες, να κατανοούν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης και να εξοικειώνονται με βασικές διερευνητικές διαδικασίες.</p> <p>Να καλλιεργήσουν την έννοια της πολιτειότητας, δηλαδή να εδραιώσουν τη συνείδηση του δημοκρατικού πολίτη που σέβεται και προασπίζει την ισότητα, τη δικαιοσύνη και τη συμπεριληψη.</p> <p>Να καλλιεργήσουν δεξιότητες του νου (ανάλυση, σύνθεση, οργάνωση και τεκμηρίωση δεδομένων και πληροφοριών).</p> <p>Οι μαθητές να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν την καθημερινή ζωή στη γειτονιά μέσα από πολλαπλές οπτικές (Κριτική Σκέψη).</p> <p>Να μετασχηματίσουν την προσωπική του εμπειρία σε έναν χάρτη (Δημιουργικότητα).          Να αξιοποιήσουν κατάλληλα μέσα ώστε να επικοινωνήσουν την οπτική τους για τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία στη καθημερινότητά τους (Επικοινωνωρία).</p>	 <p><b>Ίσες ευκαιρίες για όλους στο σχολείο και στη γειτονιά!!!!</b></p>	<p><b>1<sup>η</sup> Δραστηριότητα:</b>          Σύμφωνα με όσα έχουμε αναφέρει για τα άτομα με αναπηρία θέτουμε το ερώτημα για προβληματισμό «Αντιμετωπίζουν εμπόδια τα άτομα με αναπηρία στην καθημερινότητά τους; Π.χ. στο σχολείο; Τα παιδιά παρακολουθούν τα παρακάτω βίντεο <a href="https://www.youtube.com/watch?v=1lEre31n2iY">https://www.youtube.com/watch?v=1lEre31n2iY</a> <a href="https://www.youtube.com/watch?v=6dLEO8mwYWQ">https://www.youtube.com/watch?v=6dLEO8mwYWQ</a> ή διαβάζουμε ένα βιβλίο (Θέλω μόνο να παίξω μαζί σου). Καταθέτουν τις απόψεις τους για τις δυσκολίες που ενδέχεται να συναντήσουν στο σχολείο (μέσα και έξω από την τάξη) και τις καταγράφουμε.</p> <p><b>2<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Στην ομάδα θέτουμε το πρόβλημα «<b>Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο σχολείο. Τι μπορούμε να κάνουμε;</b>» Θα προσεγγίσουμε το θέμα με τη μεθοδολογία των 6 καπέλων σκέψης του de Bono, ένα εργαλείο για ομαδική συζήτηση και ατομική σκέψη (Αναλυτική περιγραφή στο ενδεικτικό υλικό).</p> <p><b>3<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>          Με τη εφαρμογή Google Earth πληκτρολογούμε το όνομα του σχολείου και θα δούμε στον βιντεοπροβολέα το σχολείο μας, τη γειτονιά μας και τους δρόμους και γενικά το περίγραμμα που τα περικλείει. Μετά θα χωριστούν τα παιδιά σε ομάδες των 3-4 ατόμων και βγαίνουν έξω από το χώρο του σχολείου. Η 1<sup>η</sup> ομάδα θα παρατηρήσει και θα φωτογραφίσει εάν υπάρχουν ράμπες, ειδικές κίτρινες λωρίδες για τα τυφλά άτομα, χώροι στάθμευσης, ηχητικοί μηχανισμοί σε φωτεινούς σηματοδότες κ.λπ. Η 2<sup>η</sup> ομάδα θα ασχοληθεί εάν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες, καταστήματα κ.λπ. Η 3<sup>η</sup> θα πάρει συνέντευξη από άτομα με αναπηρία.</p> <p><b>4<sup>η</sup> Δραστηριότητα</b>  <b>Γίνεται η χαρτογράφηση των προβλημάτων</b> με το λογισμικό εννοιολογικής χαρτογράφησης <b>SmartTools</b> ή σε χαρτί του μέτρου φτιάχνουμε το χάρτη της γειτονιάς μας και απεικονίζουμε εικαστικά και με τις φωτογραφίες που βγάλαμε τα προβλήματα που συναντούν τα άτομα με αναπηρία στην καθημερινότητά τους. Επίσης, απομαγνητοφωνούμε τις συνεντεύξεις. Στη συνέχεια στην ολομέλεια θέτουμε τα κριτικά ερωτήματα «<b>τι λύσεις προτείνετε για να αντιμετωπίσουμε όλη αυτή την κατάσταση και πως θα τα καταφέρουμε;</b>»          Καταγράφουμε τις απαντήσεις και ψηφίζουμε αυτές που θεωρούμε ότι μας αντιπροσωπεύουν.</p>
---	--	--



<p>Να ευαισθητοποιήσουν την τοπική και την ευρύτερη κοινωνία σε θέματα αναπηρίας</p> <p>Να προάγουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία</p> <p>Να δημιουργήσουν ένα ασφαλές σχολικό περιβάλλον χωρίς διακρίσεις και προκαταλήψεις</p> <p>Να αποδέχονται τα άτομα με αναπηρία ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας</p>	 <p><b>Ώρα για δράση! Οι φωνές των παιδιών!!</b></p>	<p><b>Δράσεις:</b></p> <p><b>1<sup>η</sup></b> Δημιουργία φυλλαδίου με οδηγίες για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τα άτομα με αναπηρίες (να πάρουν το λεωφορείο, τρόλεϊ η μετρό, να μην παρκάρουμε σε μέρη που είναι για τα άτομα με αναπηρία. Να τους βοηθάμε όταν περπατούν στο δρόμο η στο μετρό. Να μην τους λυπόμαστε, Οι οδηγοί να προσέχουν και να σταματάνε όταν βλέπουν στο δρόμο ένα άτομο με αναπηρία.</p> <p><b>2<sup>η</sup></b> Εκδήλωση σε συνεργασία με το Ειδικό Σχολείο για γονείς, συλλόγους ατόμων με ειδικές ανάγκες, φίλους και φορείς την ημέρα των ατόμων με αναπηρία (3 Δεκεμβρίου)</p> <p><b>3<sup>η</sup></b> Επιστολή ή παράσταση στο Δήμαρχο με τα αιτήματα των παιδιών</p> <p><b>4<sup>η</sup></b> Διοργάνωση παραολυμπιακών αγώνων σε συνεργασία με το Ειδικό Νηπιαγωγείο- Δημοτικό.</p> <p><b>5<sup>η</sup></b> Παρουσίαση των προβλημάτων και αιτημάτων στο τοπικό ραδιόφωνο ή τηλεόραση.</p> <p><b>6<sup>η</sup></b> Πάνω σε ιπτάμενα φαναράκια κολλάμε το έμβλημα της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής, και τα «<b>Τάε Γκουκς</b>» που ζωγράφισαν τα παιδιά και συμβολίζουν τα τρία σημαντικά συστατικά της ανθρώπινης ύπαρξης: <b>ψυχή - σώμα – πνεύμα.</b></p>  <p>Στα φαναράκια δένουν κορδέλες με τις λέξεις <b>ισότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός, αλληλεγγύη, πρόσβαση σε όλους, παιδικές χαρές κ.λπ. που έχουμε επεξεργαστεί σε προηγούμενη δραστηριότητα.</b> Στη συνέχεια με τη κινητοποίηση, γονέων, τοπικής κοινωνίας, συλλόγων ατόμων με ειδικές ανάγκες, προβαίνουν σε διαμαρτυρία η οποία καταλήγει στο Δημαρχείο. Εκεί αφήνουν τα φαναράκια να πετάξουν ελεύθερα στον αέρα.</p>
---	--	---



Εκπαιδευτικό Υλικό/ Συνδέσεις/

1. <https://www.unicef.org/greece/taxonomy/term/1401> Δικαιώματα του παιδιού
2. [http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos\\_paramythia\\_apodoxh\\_diaforetikothtas/El\\_en\\_Keller\\_Taxidi\\_sto\\_Fos.pdf](http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/El_en_Keller_Taxidi_sto_Fos.pdf) ηλεκτρονικό βιβλίο, Έλεν Κέλερ Ταξίδι στο φως, βίντεο
3. <https://www.youtube.com/watch?v=9NYzOTInu6g> Έλεν Κέλερ Ταξίδι στο φως, βίντεο
4. <https://docplayer.gr/8007701-l-kinisi-filosofia-gia-paidia-p4c-pfc-os-meleti-periptosis-diethnoys-diahysis-mias-kainotomikis-sholikis-praktikis.html> Η κίνηση «Φιλοσοφία για Παιδιά» (P4C, Pfc) ως μελέτη περίπτωσης διεθνούς διάχυσης μιας καινοτομικής σχολικής πρακτικής.
5. [http://www.astynomia.gr/images/stories/Attachment13738\\_edipo\\_ekpedeftiko\\_yliko2.pdf](http://www.astynomia.gr/images/stories/Attachment13738_edipo_ekpedeftiko_yliko2.pdf) Παραολυμπιακοί αγώνες
6. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CF%8C%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%B1>  
Το παραολυμπιακό άθλημα Μπότσια
7. <https://www.skep.gr/> Σ.Κ.Ε.Π. - Σύνδεσμος Κοινωνικής Ευθύνης για Παιδιά και Νέους
8. <https://drive.google.com/file/d/1rJsOgkrmpgOclu7UA4VI9XmKAZE3sWeO/view?usp=sharing> (παρουσίαση της μεθοδολογίας De Bono)
9. <https://www.youtube.com/watch?v=FFaXPKIHDOQ> (Οδηγίες για δημιουργία εννοιολογικών χαρτών)
10. Μερκούριος, Α. (2004). *Θέλω μόνο να παίζω μαζί σου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
11. <https://olympiakoi--agones.blogspot.com/2015/10/t.html> Το έμβλημα της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής
12. Οδηγός εκπαιδευτικού για την ευαισθητοποίηση σε θέματα αποδοχής της αναπηρίας και της διαφορετικότητας και την ανάπτυξη ενταξιακής κουλτούρας στο σχολείο  
[http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos\\_paramythia\\_apodoxh\\_diaforetikothtas/Odhgos\\_Apodoxi\\_Diaforetikotitas.pdf](http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/Odhgos_Apodoxi_Diaforetikotitas.pdf)
13. Μπετόβεν, με τη μουσική του άλλαξε τον κόσμο μας  
<https://www.youtube.com/watch?v=M-27e9nTa2A>
14. Πρωτέας, η Μασκότ των Παραολυμπιακών αγώνων (2004).  
<https://logouergon.gr/xrwmatizoume-protea-paraolympiakwn-agwnwn/>
15. The de Bono Group (2013) Author-date system. Six Thinking Hats. Retrieved October 13, 2016 from [http://www.debonogroup.com/six\\_thinking\\_hats.php](http://www.debonogroup.com/six_thinking_hats.php)
16. Τεχνική των Μικρών Βιβλίων στην τάξη Φρενέ, <http://mikra-vivlia.weebly.com>
17. <https://www.youtube.com/watch?v=1IEre31n2iY> Ο Νικόλας ένα αλλιώςτικο αγόρι
18. <https://www.youtube.com/watch?v=6dLEO8mwYwQ> animation



### Φορείς και άλλες συνεργασίες που θα εμπλουτίσουν το πρόγραμμά μας

Δήμαρχος  
Τοπικό ραδιόφωνο και κανάλι  
Γονείς του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού Σχολείου  
Μουσείο Αφής  
Σύλλογος ατόμων με ειδικές ανάγκες

### Αξιολόγηση Εργαστηρίου- Συνολική αποτίμηση & αναστοχασμός πάνω στην υλοποίηση - Εκδηλώσεις διάχυσης

Στο τέλος του προγράμματος, τα παιδιά λένε αυθόρμητα στην παρεούλα, ότι έμαθαν τα οποία και καταγράφουμε. Θέτουμε λοιπόν διάφορα ερωτήματα: τι θα κάνατε για να βοηθήσετε ένα άτομο με προβλήματα όρασης, ακοής και κινητικά προβλήματα; Επιπρόσθετα, η αξιολόγηση του εργαστηρίου θα γίνει από τις καταγραφές που θα κάνουμε, από τα παραγόμενα έργα των παιδιών και από το εάν επιτεύχθηκαν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Μέσα από το ημερολόγιό και τις παρατηρήσεις μας θα διαπιστώσουμε εάν τα παιδιά κατέκτησαν γνώσεις, απέκτησαν δεξιότητες και καλλιέργησαν στάσεις, ενώ θα γίνει αξιολόγηση του υλικού που δόθηκε και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων (σαφήνεια, βαθμός δυσκολίας, καταλληλότητα). Η αποτίμηση και ο αναστοχασμός θα επικεντρωθούν στο να διαπιστώσουμε εάν έχουν μετασηματιστεί οι αντιλήψεις τους σχετικά με τα άτομα με αναπηρία. Αυτό θα διαπιστωθεί συγκρίνοντας τις αρχικές αντιλήψεις με αυτές στο τέλος του προγράμματος και μέσα από την εικαστική έκφραση των παιδιών. Επιπλέον, θα ήταν σημαντικό να δούμε μέσα από μελέτες περίπτωσης, τις προτάσεις που θα καταθέσουν σχετικά με το πώς θα δημιουργήσουμε ευνοϊκές συνθήκες για καθημερινότητα των ατόμων με αναπηρία τόσο στο σχολικό περιβάλλον, όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον.

### Σημειώσεις:



## Υποδειγματικό Υλικό- Δειγματικά Φύλλα εργασίας - Περιγραφή εργαστηρίων & δράσεων

### 1<sup>ο</sup> Εργαστήριο (Διαμόρφωση ομάδας) συνέχεια.

#### 6<sup>ο</sup> Βήμα:

Η Νηπ/γός οργανώνει ένα παιχνίδι γνωριμίας «Ο χορός του καπέλου για να γνωριστούν τα μέλη των ομάδων μεταξύ τους. Οι ομάδες κάθονται μέσα στο στεφάνι τους. Ένα καπέλο μεταφέρεται από το κεφάλι του ενός παιδιού στο επόμενο με τη συνοδεία μουσικής. Όταν αυτή σταματήσει το παιδί που φοράει στο κεφάλι του το καπέλο, σηκώνεται και συστήνεται στους άλλους. Το καπέλο έχει μαγικές ιδιότητες και όποιος το φοράει χαμογελάει στους άλλους.

#### 7<sup>ο</sup> Βήμα:

Η Νηπ/γός ανακοινώνει: «Κάθε ομάδα θα δημιουργήσει ένα πολύτιμο έργο τέχνης με σημαντικούς και ξεχωριστούς ανθρώπους». Οι ομάδες κάθονται στο στεφάνι τους και στο κέντρο τους μέσα στο σχοινί τοποθετούμε χαρτί του μέτρου (40 cm x 40 cm) και μαρκαδόρους, κηρομπογιές. Κάθε παιδί από κάθε ομάδα θα ζωγραφίσει τον εαυτό του.

#### 8<sup>ο</sup> Βήμα:

Όταν οι ομάδες ολοκληρώσουν τα έργα τους η κάθε ομάδα βρίσκει και το όνομά της. Η Νηπ/γός διευκολύνει τα παιδιά λέγοντας: «Κάθε ομάδα μπορεί να πάρει το όνομά της από το χρώμα των στεφανιών (π.χ. κίτρινη, κόκκινη, κ.λπ.).

#### 9<sup>ο</sup> Βήμα:

Κάθε ομάδα ορίζει ένα παιδί ως εκπρόσωπο και αυτό παρουσιάζει στην ολομέλεια της τάξης το έργο που δημιουργήσανε. Αν αυτό δυσκολεύει τα παιδικά, η παρουσίαση των έργων μπορεί να γίνει και απ' όλα τα μέλη των ομάδων.

#### 10<sup>ο</sup> Βήμα:

Η κάθε ομάδα περιγράφει τη διαδικασία που ακολούθησε, αν δυσκολεύτηκε και πού, πώς έλυσε το πρόβλημα. Αυτό το μοίρασμα της κοινής εμπειρίας μέσω της συζήτησης ενισχύει τη σύνδεση των μελών της ομάδας και το αίσθημα του ανήκειν.



### Εργαστήριο 3 (Ενδεικτικό σενάριο φιλοσοφία με και για παιδιά (P4/wC) που αφορά στην πολιτειότητα)

#### Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί

Η φιλοσοφία εξακολούθησε –και εξακολουθεί– να είναι ο προνομιακός χώρος διανοητικής άσκησης των ενηλίκων. Από τη δεκαετία του 1970 ωστόσο, εκδηλώνεται στις ΗΠΑ αρχικά –στη συνέχεια στη Γαλλία και στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο–, ένα κίνημα για την ανάπτυξη μιας φιλοσοφίας που θα απευθύνεται στα παιδιά (Philosophy for Young People or Philosophy for Kids).

Πρώτος ο Matthew Lipman (1922-2010), καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Columbia, διαπίστωσε ότι οι νέοι και τα παιδιά, από μικρή ηλικία, έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν με αφηρημένες έννοιες και ότι με τις κατάλληλες μεθόδους θα μπορούσαν να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη και να ενδυναμώσουν τις λογικές τους λειτουργίες. Πιο συγκεκριμένα, ίδρυσε το κίνημα «Philosophy for Children» (P4C), το 1969, το οποίο απευθυνόταν σε ηλικίες παιδιών 4-17 ετών. Στόχος του κινήματος ήταν η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης της νεολαίας από τη νεαρή τους κιάλας ηλικία, ώστε να κατακτήσουν όλα εκείνα τα στοιχεία με βάση τα οποία θα αποτελούν στο μέλλον ενεργούς και δημοκρατικούς πολίτες.

Το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος του Lipman προσαρμόζεται στις ηλικίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Έτσι, ως αφορμή για παράδειγμα μιας φιλοσοφικής συζήτησης με παιδιά, ο ίδιος προτείνει την αφήγηση ενός μικρού μυθιστορήματος με έναν κεντρικό ήρωα που θέτει τους προβληματισμούς του και βρίσκεται στην ηλικία των παιδιών. Αυτό θα ελκύσει το ενδιαφέρον τους, καθώς θα ταυτιστούν με τον ήρωα και θα μπουν κι αυτά στη διαδικασία σκέψης επίλυσης των προβλημάτων του. Βλέπουμε λοιπόν πόσο εύστοχα και έξυπνα μπορεί να εισαχθεί μια φιλοσοφική συζήτηση στην τάξη παιδιών προσχολικής ηλικίας (Χατζηστεφανίδου 2011, σ. 4). Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι η φιλοσοφία ξεκινά με την απορία. Έτσι ακριβώς ξεκινάει για τα παιδιά και η γνωριμία του κόσμου. Ερωτήματα όπως «γιατί;», «ποιος είμαι;», «τι φταίει;», «γιατί είναι κακό;», «γιατί να μη λέμε ψέματα;», «γιατί δεν είμαι σαν εσένα;», «πώς γνωρίζουμε ό,τι γνωρίζουμε;», «τι είναι ο χρόνος;» είναι πολύ συχνά και, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, απαιτούν σοβαρές απαντήσεις.

Ο Lipman άσκησε κριτική απέναντι στο εσωτερικό σύστημα της εκπαίδευσης, το οποίο θέτοντας ως υψηλότερο στόχο την γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, δεν προωθούσε τη νόησή τους και δεν έδινε τη δυνατότητα ανάπτυξης των ικανοτήτων τους και της κριτικής τους σκέψης. Υποστήριξε πως οι απορίες των παιδιών «γιατί», που ξεκινούν ήδη από πολύ μικρή ηλικία αποδεικνύουν το ενδιαφέρον τους να ανακαλύψουν πτυχές του κόσμου στον οποίο ζουν, πτυχές φιλοσοφικού περιεχομένου, καθώς «ο θαυμασμός, η απορία, η αμφισβήτηση αποτελούν τη βάση του φιλοσοφικού στοχασμού» (Χατζηστεφανίδου, 2011, σ. 5).





Ερευνητές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν κάποιες επιφυλάξεις όσον αφορά στην ανάπτυξη στάσεων αμφισβήτησης στα μικρά παιδιά, γιατί πρέπει πρώτα να κατανοηθεί και να εμπεδωθεί μια ιδέα από τα παιδιά, αρκετά πριν ξεκινήσει η διαδικασία κριτικής και αναθεώρησης (Hare, 1988). Ωστόσο, οι επιφυλάξεις για την ικανότητα των μικρών παιδιών για κριτική σκέψη που δημιουργούν οι περιορισμοί της σκέψης τους και η αδυναμία τους για λογικούς συλλογισμούς (Piaget, 2001), φαίνεται να ξεπερνιούνται σε σημαντικό βαθμό, όταν τα παιδιά λειτουργούν στα πλαίσια συλλογικού προβληματισμού και κοινωνικής αλληλεπίδρασης, οπότε αναπτύσσουν ανώτερη συλλογιστική (Vygotsky, 1997).

Παράλληλα, ερευνητές υποστηρίζουν ότι η κριτική σκέψη αναπτύσσεται από τη μικρή ηλικία (Taggart et al, 2005). Ο Lubawy (2006) υποστήριξε ότι τα πολύ μικρά παιδιά μπορούν να «αναπτύξουν στρατηγικές για την εξερεύνηση, τη σκέψη και τη συλλογιστική, καθώς επίσης και να συνδυάσουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και συμπεριφορές που συμβάλλουν στην ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών με σκοπό να βγάλουν νόημα από τη φύση, την κοινωνία και την ύλη του κόσμου που ζουν». Αυτό αντανακλά μια ισχυρή εικόνα του παιδιού ως ικανού στοχαστή (Dahlberg et al., 1999). Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι η φιλοσοφία ξεκινά με την απορία. Έτσι ακριβώς ξεκινάει για τα παιδιά και η γνωριμία του κόσμου. Ερωτήματα όπως «γιατί;», «ποιος είμαι;», «τι φταίει;», «γιατί είναι κακό;», «γιατί να μη λέμε ψέματα;», «γιατί δεν είμαι σαν εσένα;», «πώς γνωρίζουμε ό,τι γνωρίζουμε;», «τι είναι ο χρόνος;» είναι πολύ συχνά και, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, απαιτούν σοβαρές απαντήσεις. Ο Galimberti (2019) διατυπώνει πως κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, με την κατάλληλη καθοδήγηση και ενθάρρυνση, όλα τα παιδιά είναι «από τη φύση τους» φιλόσοφοι που προσπαθούν να ανακαλύψουν τον κόσμο και το βαθύτερο νόημά του.

## Σχεδιασμός Διδασκαλίας

### Βήματα σχεδιασμού

Το θέμα συζήτησης το οποίο επιλέξαμε να αναπτύξουμε στην τάξη με τα παιδιά, έχει τίτλο «**Όλοι ίδιοι-όλοι διαφορετικοί**» και αφορά στην πολιτειότητα. Η έννοια της πολιτειότητας στην προσχολική εκπαίδευση συνιστά μια ευρεία διερεύνηση των κοινωνικών δεξιοτήτων, η οποία θέτει στο επίκεντρο τη σχέση μεταξύ του «εαυτού» και του «κοινωνικού συνόλου», δηλαδή τη σχέση που αποδίδει περιεχόμενο, νόημα και σημασία στην έννοια του πολίτη. Οι εμπειρίες πολιτειότητας των παιδιών στο Νηπιαγωγείο είναι στην πραγματικότητα βιωματικές εμπειρίες δημοκρατίας, οι οποίες περιλαμβάνουν τη συμμετοχή, τη συνεργασία, την ομαδικότητα, την ισοτιμία, την αλληλεπίδραση, τον διάλογο, την κοινωνικοποίηση και την κριτική σκέψη και προϋποθέτουν συγκρότηση ατομικής και συλλογικής ταυτότητας. Σ' αυτές τις εμπειρίες εμπεριέχονται οι αρχές και οι αξίες που διέπουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαπολιτισμικότητα και τον εθελοντισμό για μια βιώσιμη κοινωνία



ασφάλειας, ειρήνης και ευημερίας. Στόχος είναι τα παιδιά να αποδέχονται τη διαφορετικότητα (χρώμα, διαφορετική χώρα, ικανότητες κ.λπ.) και να αντιληφθούν ότι όλα τα παιδιά ανεξαρτήτου προέλευσης και χρώματος και ικανοτήτων μπορούν να είναι φίλοι.

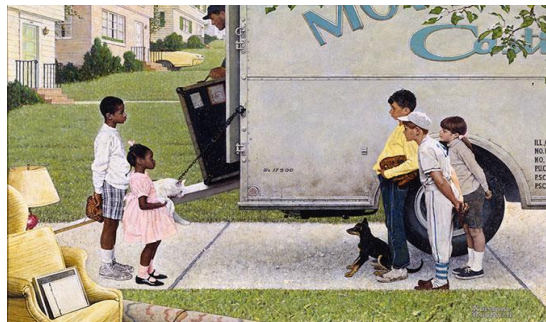
### Όλοι ίδιοι-όλοι διαφορετικοί

Είναι εύλογο το γεγονός πως υπάρχει μία ευρεία ποικιλία υλικού την οποία μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως αφορμή στα παιδιά για να εισαγάγουμε το θέμα. Ανάμεσα στα παραμύθια, τα ποιήματα, το τραγούδι και τους πίνακες ζωγραφικής, εναύσματα μεταξύ των οποίων μπορούσαμε να επιλέξουμε ένα ή και δύο και τα οποία όλα μπορούν εξίσου να ελκύσουν το ενδιαφέρον των παιδιών, εμείς καταλήξαμε σε ένα έργο τέχνης.

#### 1. Κάνουμε ένα κύκλο

**Κάνουμε ένα κύκλο** γύρω στην παρεούλα και δείχνουμε με τον προβολέα το παρακάτω Πίνακα τον οποίο επιλέξαμε **σαν κίνητρο** για να αρχίσει η φιλοσοφική συζήτηση. Πριν ξεκινήσει η διαδικασία βάζουμε χαλαρή μουσική και ζητάμε να καθίσουν όσο πιο άνετα μπορούν. Θα μπορούσαμε να διαβάσουμε ένα βιβλίο ή ένα απόσπασμα, αλλά η αισθητική εμπειρία είναι ευρύτερη και βαθύτερη από τις συνήθεις εμπειρίες που αποκτούμε από την πραγματικότητα και αποτελεί σημαντική «πρόκληση για σκέψη» (Dewey, 1980: 285, Κόκκος, 2010; 2011). Η εισαγωγή της τέχνης στην εκπαίδευση οδηγεί τους εκπαιδευτικούς στη συχνή χρήση έργων τέχνης στη διδασκαλία, με τρόπο που ενισχύει την κριτική σκέψη, προσφέροντας νέες διαστάσεις στη μάθηση. Το έργο τέχνης χαρίζει στο μαθητή γνωστική ευελιξία, αναπτύσσει τη φαντασία του, ωθεί τη σκέψη του σε πολλαπλές ερμηνείες, τον ενδυναμώνει πολιτιστικά και τον ευαισθητοποιεί αισθητικά. Παράλληλα το έργο τέχνης ως αντικείμενο παρατήρησης, προάγει το στοχασμό και η αισθητική εμπειρία των μαθητών, δηλαδή η επαφή τους με έργα τέχνης είναι ευρύτερη και βαθύτερη από τις συνήθεις εμπειρίες που αποκτούμε από την πραγματικότητα (Κόκκος, 2009, 2011).

#### 2. Εντοπίζουμε το κίνητρο



«New Kids in the Neighborhood» Norman Rockwell, 1967. Oil on canvas, 36 1/2" x 57 1/2". From the permanent collection of Norman Rockwell Museum.



### 3. Δημιουργούμε ερωτήσεις

Τι βλέπουμε στον πίνακα;

Πού βρίσκονται;

Τι κρατούν στα χέρια τα παιδιά; και γιατί

Έχουν την ίδια ηλικία, το ίδιο ύψος, το ίδιο χρώμα;

Πιθανά ερωτήματα από τα παιδιά «Γιατί υπάρχει μια γραμμή ανάμεσα στα παιδιά;

Γιατί έχουν άσπρο γατάκι τα μαύρα παιδιά και μαύρο σκύλο τα λευκά παιδιά; Τι κατεβάζει ο κ. από το φορτηγό;

### 4. Εντοπίζουμε ερωτήσεις για συζήτηση;

Έπειτα από την ανάλυση του πίνακα, θα ακολουθήσουν ερωτήσεις σε συνέχεια με τις προηγούμενες του πίνακα. Επιδιώκουμε οι ερωτήσεις να είναι ανοιχτού τύπου για τα παιδιά, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί συζήτηση και να αποφευχθούν οι μονολεκτικές απαντήσεις «ναι ή όχι». Η κάθε μία από αυτές ακολουθεί την επόμενη με συνοχή, έτσι ώστε όλες μαζί να καταλήγουν σε ένα δίλημμα για τα παιδιά. Ο χρόνος διάρκειας της συζήτησης υπολογίζεται σε περίπου 30 λεπτά μαζί με την αφόρμηση (πίνακα). Όπου είναι απαραίτητο θα βοηθάμε τα παιδιά διευκρινίζοντάς τους ερωτήσεις που τυχόν δεν κατανόησαν ή προτρέποντάς τα να είναι πιο συγκεκριμένα π.χ. «Τι εννοείς με αυτό;». Επίσης, πρέπει να προσέξουμε ώστε να μην ξεφεύγουμε από το θέμα π.χ. «Τι σχέση έχει η απάντηση με την ερώτησή μας;». Όσον αφορά το δίλημμα, θα είναι ωφέλιμο να κρατήσω μια ουδέτερη στάση, έτσι ώστε να φέρω τα παιδιά σε σύγχυση, με την έννοια πως θα μπουν στη διαδικασία να εξετάσουν όλες τις πιθανές εκδοχές.

Που διαφέρουν;

Που μοιάζουν;

Γιατί έχουν τα χέρια πίσω;

Γιατί δεν πλησιάζουν;

Τι θέλουν να κάνουν;

Πως αισθάνονται και γιατί;

### 5. Διερευνητικός διάλογος

Σε αυτό το σημείο θα θέταμε το εξής ερώτημα- δίλημμα «Θα είχατε φίλο/η που να είναι από άλλη χώρα, με διαφορετικό χρώμα από εσάς και γιατί;» και ανάλογα με τις απαντήσεις θα εμβάθυνα περισσότερο με σκοπό να καλλιεργήσω την κριτική σκέψη και τον αναστοχασμό τους στο υπό διερεύνηση διλήμματος. Πιθανά ερωτήματα «Θα τον καλούσατε στο σπίτι σας; Θα μοιράζατε τα παιχνίδια μαζί του; Εάν ένας φίλος σας έλεγε ότι είναι μαύρα τα παιδιά και δεν θέλει να τα κάνει παρέα ή σας παρότρυνε να μην τον παίξετε, τι θα του λέγατε;



## 6. Ανασκόπηση

Μετά την επεξεργασία του έργου τέχνης και τις ερωτήσεις που θα θέσουμε ή θα προκύψουν από τη συζήτηση, καλούμε τα παιδιά να ακούσουν πρώτα στο youtube το τραγούδι «*Αν όλα τα παιδιά της γη*» και μετά να δουν το σχετικό βίντεο και θα τα ρωτήσουμε τι θέλει να μας πει το τραγούδι. Στη συνέχεια θα χωρίσουμε τα παιδιά σε ομάδες των 4 ατόμων και θα ζητήσουμε να φτιάξουν μια ιστορία για τον πίνακα και θα την καταγράψαμε. Επιπρόσθετα, θα ζητούσαμε να ζωγραφίσει το καθένα παιδί τη συνέχεια της ιστορίας που απεικονίζεται στον Πίνακα (ρουτίνα artful thinking Αρχή, μέση και τέλος). Στην ολομέλεια κάθε παιδί θα παρουσιάσει τη δική του συνέχεια και θα ψηφίσουμε ποιο τέλος επιθυμούν να έχει η ιστορία τους.

Στο 6<sup>ο</sup> στάδιο θα μας δοθεί η ευκαιρία να διαπιστώσουμε εάν να ενεργοποιήθηκε η στοχαστική διάθεση των μικρών παιδιών, να διαπιστώσουμε αλλαγές στάσεων και κάποιες μετασχηματιστικές διεργασίες, γιατί η μάθηση επιτυγχάνεται μέσα από τον αναστοχασμό των καθημερινών βιωμάτων μας και τη δημιουργία σχέσεων με τον κοινωνικό περίγυρο (Bracey, 2007). Επίσης, κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης, καλλιεργούν τις ικανότητες του στοχασμού και της αμφισβήτησης των απόψεων που παρουσιάζονται (Haynes, 2009, σελ.103). Επιπλέον ο Dewey υποστήριζε πως είναι σημαντικό να δίνουμε στα παιδιά την ευκαιρία να γίνουν και αυτά έστω και για λίγο, φιλόσοφοι, σκεπτόμενα κριτικά σε μια ομάδα μέσα στην τάξη (Fisher, 2008, σελ.29) και πως κρίνεται απαραίτητο, στα πλαίσια αυτής της ομάδας, να προωθούμε τη συνεργασία μεταξύ τους.

## 5<sup>ο</sup> Εργαστήριο (Ο Παραολυμπιακός ύμνος)

Ύμνος εγκρίθηκε επισήμως κατά τη 15η συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής. Τον Οκτώβριο του 2001 η Επιτροπή Διαχείρισης της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής υιοθέτησε τη νέα εκδοχή του Ύμνου και αποφάσισε να τον εντάξει στα μόνιμα χαρακτηριστικά των Παραολυμπιακών Αγώνων.

«Πολλές οι επιτυχίες μας  
σε δύσκολους καιρούς  
με οδηγό την υπόσχεση  
να βγούμε από το σκοτάδι  
Οι επιτυχίες μας ομαδικές  
Οι επιτυχίες μας ατομικές  
Άλλοι μεγαλοουργήσαμε  
Άλλοι είμαστε άγνωστοι  
Και με οδηγό το Πνεύμα φτάσαμε εδώ και φτάσαμε μαζί  
Ας μη λησμονούμε ότι  
Εκμεταλλευόμενοι την κάθε μέρα  
Ζώντας το κάθε λεπτό



Χαράζουμε το δρόμο  
Αντιμετωπίζουμε την πρόκληση  
Στην προσπάθειά μας  
Να βρούμε τη σωματική δύναμη  
Την πνευματική δύναμη  
Και με οδηγό το Πνεύμα φτάσαμε εδώ και φτάσαμε μαζί  
Μοιραζόμαστε το όραμα  
Που μας εξυψώνει  
Και δημιουργήσαμε φίλιες  
Σφυρηλατημένες στη φωτιά  
Και με οδηγό το Πνεύμα φτάσαμε εδώ και φτάσαμε μαζί»  
(Ελεύθερη διασκευή από το αγγλικό κείμενο).



## 6<sup>ο</sup> εργαστήριο Παρουσίαση μεθόδου τα 6 καπέλα σκέψης του De Bono

### Τα 6 καπέλα της σκέψης του De Bono



Η σκέψη μας είναι τοποθετημένη μέσα σε ένα κουτί, ένα κουτί που αποτελείται από περιορισμούς, προσδοκίες, ιδέες, αντιλήψεις και προκαταλήψεις.

«είμαστε παγιδευμένοι στην προσωπική μας ιστορία» J. Mezirow

Όταν κάποιος θέλει να βρει νέες ιδέες, τότε θα πρέπει να βγει έξω, να αποδράσει από αυτό.

Το «Think outside the box» σημαίνει να σκέφτεσαι πέρα από τα συνηθισμένα δηλαδή να είσαι δημιουργικός.

### Δημιουργική σκέψη - Πλάγια σκέψη – Παράλληλη σκέψη

Το πρόβλημα: Μέσα στο κουτί

Το αίτημα: να βρούμε έξω από το κουτί

Η λύση: Δημιουργική σκέψη

Ο τρόπος: Πλάγια σκέψη

Η βοήθεια: Παράλληλη σκέψη



### Ο τρόπος: Πλάγια σκέψη (Lateral thinking)

Ο De Bono στην προσπάθειά του να απεγκλωβίσει τον ανθρώπινο νου από την «κάθετη σκέψη», επινόησε την «πλάγια σκέψη» για την επίλυση προβλημάτων που απαιτούν δημιουργική παραγωγή πρωτότυπων ιδεών. Ο άνθρωπος, κατά τον de Bono, για την εξεύρεση της προσφορότερης λύσης σε ένα του πρόβλημα στηρίζεται, κατά βάση,



στη λογική ανάλυση των δεδομένων του προβλήματος,  
στη συσχέτιση,  
στην αποτίμηση και, τέλος,  
στην επιλογή της καταλληλότερης λύσης.

Με άλλα λόγια η επιθυμητή λύση αναζητείται μέσω της «κάθετης σκέψης», η οποία παρά την αξία της, εγκλωβίζει με τη λειτουργία της την ανθρώπινη σκέψη και την οδηγεί πολλές φορές σε αδιέξοδο, δηλαδή δεν την αφήνει να σκεφτεί δημιουργικά. Για να παράγουμε νέες πρωτότυπες ιδέες, είναι απαραίτητος ο απεγκλωβισμός μας από τα στενά πλαίσια που μας βάζει η κυρίαρχη ιδέα, δηλαδή η «κάθετη σκέψη».

**Κάθετη - πλάγια**

**ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ**

**Κάθετη**

**Και η πλάγια;**

**Διαδικασία λήψης αποφάσεων**

1. Καθορισμός στόχων
2. Καταγραφή εναλλακτικών λύσεων
3. Αξιολόγηση εναλλακτικών
4. Επιλογή καλύτερης
5. εφαρμογή



...ΚΑΙ Η ΒΟΗΘΕΙΑ: ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΚΕΨΗ:  
ΟΙ ΠΟΛΛΕΣ ΟΠΤΙΚΕΣ ΒΟΗΘΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑ

αντιθετική σκέψη

Παράλληλη σκέψη

11



## Τα Έξι Καπέλα Σκέψης-Edward de Bono

Πρόκειται για μία προσέγγιση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διερεύνηση διαφορετικών απόψεων και σκεπτικών επί μίας πολύπλοκης κατάστασης ή πρόκλησης. Βασίζεται στην ανάπτυξη της πλευρικής σκέψης (lateral thinking), στην έμμεση δηλαδή προσέγγιση ενός προβλήματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Προκειμένου να ενισχύσει την εναλλακτική σκέψη ο de Bono πρότεινε **έξι καπέλα σκέψης με διαφορετικά χρώματα**, τα οποία αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές οπτικές του υπό εξέταση προβλήματος (The de Bono Group 2013).

**Έξι διαφορετικά καπέλα** σε διαφορετικά χρώματα και το καθένα συμβολίζει έναν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης. Φορώντας ένα από τα καπέλα, σημαίνει ότι επιλέγετε τον συγκεκριμένο τρόπο σκέψης

Η μέθοδος των Έξι Καπέλων του Edward de Bono δημιουργήθηκε για να παρουσιάσει τις **διάφορες μεθόδους σκέψης** που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι σε περιπτώσεις επίλυσης προβλημάτων.

**Ένα ζητούμενο μέσω αυτής της μεθόδου** είναι να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τις διαφορετικές μεθόδους σκέψης που χρησιμοποιεί το κάθε άτομο και συνεπώς, να κατανοήσουμε την δική μας προσέγγιση των πραγμάτων.

Ο άλλος **στόχος** είναι να καταφέρουμε να **καταλάβουμε καλύτερα τις σκέψεις των άλλων** και έτσι, πιθανόν να ενσωματώσουμε κάποιες στις δικές μας

**«Φορώντας»** διαδοχικά τα καπέλα, αλλάζουμε **την μέθοδο της σκέψης ή την οπτική μας** στο εκάστοτε θέμα.

Η μέθοδος λειτουργεί σαν μια δραστηριότητα καταιγισμού ιδεών (ιδεοθύελλα), όπου με συστηματικό τρόπο κατατίθενται κάθε φορά ιδέες, συναισθήματα, προτάσεις, κριτική κλπ. με σκοπό την εύρεση της βέλτιστης λύσης.

Τα 6 καπέλα σκέψης είναι μια σημαντική τεχνική που βοηθά **στην απόκτηση σφαιρικής και όχι μονοδιάστατης αντίληψης** των πραγμάτων, **στην επιτυχή επίλυση προβλημάτων**, **στην κοινωνικοποίηση** και **στην απόκτηση δεξιοτήτων επικοινωνίας**, **στην ενεργό συμμετοχή** για απόκτηση της γνώσης, στη χαρά της μάθησης και της δημιουργίας.

	Ας αφήσουμε στην άκρη τα επιχειρήματα και τις προτάσεις και ας δούμε τι πληροφορίες διαθέτουμε...
	Το Κόκκινο Καπέλο συμβολίζει τη διαίσθηση, το ένστικτο και τα συναισθήματα. Επιτρέπει στο άτομο να εκφράσει μία διαίσθηση χωρίς να τη δικαιολογήσει.
	Το Μαύρο Καπέλο σκέψης: Αξιολόγηση κινδύνου. Πιθανά προβλήματα. Κίνδυνος. Δυσκολίες.
	Κίτρινο Καπέλο: συμβολίζει την αισιοδοξία και τη θετική λογική.
	Το Πράσινο Καπέλο εκφράζει τη δημιουργικότητα, τις εναλλακτικές προτάσεις, τις προκλήσεις και τις αλλαγές.
	Είναι το καπέλο της γενικής επισκόπησης ή του ελέγχου. Δεν προσεγγίζει το ίδιο το θέμα αλλά τις σκέψεις που έχουν διατυπωθεί πάνω σ' αυτό. Είναι το καπέλο του συντονισμού





## **Κύρια Πλεονεκτήματα της Μεθόδου**

Τα κύρια πλεονεκτήματα της Μεθόδου των Έξι Σκεπτόμενων Καπέλων μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

1. Φορώντας τα διαφορετικού χρώματος καπέλα, έχουμε τη δυνατότητα να λέμε την γνώμη μας, για μια οποιαδήποτε κατάσταση, χωρίς να ρισκάρουμε.
2. Η Μέθοδος μας βοηθά να δούμε και να εξετάσουμε τις διαφορετικές οπτικές, εναλλακτικές και απόψεις επί μιας κατάστασης ή ενός project. Ουσιαστικά είναι σα να μας ανοίγει τα μάτια σε μια διαφορετική διάσταση.
3. Η Μέθοδος αποτελεί έναν πολύ βολικό μηχανισμό διευκόλυνσης της αλλαγής μιας τακτικής.
4. Μας υποδεικνύει τους κανόνες του παιχνιδιού της σκέψης.
5. Μας υποβοηθά στο να επικεντρώσουμε την σκέψη μας και την προσοχή μας στον στόχο που έχουμε βάλει.
6. Επειδή ακριβώς μας προτρέπει να «ζήσουμε» και να αναλύσουμε διαφορετικές καταστάσεις, μας οδηγεί σε μια πιο δημιουργική σκέψη.
7. Μπορεί να αποτελέσει εργαλείο βελτίωσης της επικοινωνίας μας.
8. Διευκολύνει την διαδικασία λήψης αποφάσεων, αφού μας βοηθά να αποκτήσουμε μια ευρεία οπτική επί του συνόλου των καταστάσεων γύρω.
9. Επίσης δίνει τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουμε ότι υπάρχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις, να εφαρμόσουμε μια παραγωγική συζήτηση, να αντιμετωπίσουμε το θέμα που μας απασχολεί σφαιρικά και να αναζητήσουμε δημιουργικές και εφαρμόσιμες λύσεις (Λαμπροπούλου κ.ά.,2008).

## **Μειονεκτήματα**

Η βασική δυσκολία που εμφανίζει η στρατηγική των έξι σκεπτόμενων καπέλων περιορίζεται στην αρχική της υλοποίηση. Δηλαδή προτού χρησιμοποιηθεί η συγκεκριμένη στρατηγική για πρώτη φορά ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί το κάθε καπέλο σκέψης καθώς και την διαδικασία την οποία πρόκειται να ακολουθήσει.

## **Επισημάνσεις**

Τα καπέλα μπορεί να χρησιμοποιούνται:

- α) χωριστά το ένα από τα άλλα, όταν απαιτείται ένας συγκεκριμένος τρόπος σκέψης
- ή β) διαδοχικά και με συγκεκριμένη σειρά (εξελισσόμενη ή προκαθορισμένη) για να ερευνήσουμε ένα ζήτημα συνολικά.

Μπορούμε να χρησιμοποιούμε οποιοδήποτε καπέλο όσο συχνά θέλουμε.

Δεν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούμε όλα τα καπέλα.

Δεν υπάρχει μία μόνον σωστή ακολουθία.

Μόνο ο συντονιστής υποδεικνύει τις αλλαγές καπέλων.

Ο συντονιστής μπορεί να ζητήσει από τα άτομα ξεχωριστά το καθένα να εκφραστεί βάσει κάποιου καπέλου.



Συχνά τα διαφορετικά καπέλα αλληλεπικαλύπτονται, αλλά δεν χρειάζεται να γινόμαστε σχολαστικοί.

Όταν υπάρχουν αλληλοσυγκρουόμενες ιδέες, θεωρούμε ότι και οι δύο είναι σωστές κάτω από ορισμένες συνθήκες. Σε επόμενο βήμα μπορούμε να δούμε ποια από τις δύο ταιριάζει πιο πολύ στις παρούσες περιστάσεις.

Συνήθως το κόκκινο, κίτρινο και μαύρο καπέλο χρησιμοποιούνται για αξιολόγηση, όχι μόνο για πληροφορίες.

Ο στόχος της μεθόδου πρέπει να είναι σαφής για όλη την ομάδα.

Οι λύσεις που προτείνονται στο τέλος της διαδικασίας να **εγκρίνονται** από όλα τα άτομα.

Η διαδικασία **εύρεσης και εφαρμογής** της λύσης να είναι αρκετά ξεκάθαρη ώστε να εφαρμόζεται στο συγκεκριμένο πλαίσιο της προβληματικής κατάστασης.





## Ενδεικτικές δραστηριότητες για την περιγραφική αξιολόγηση

### ΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

#### Διάκριση και κατανόηση εννοιών

Δίνουμε στα παιδιά κάρτες δύο τύπων (άτομο με αναπηρία – σημείο του σώματος), ώστε να κάνουν αντιστοίχιση (εναλλακτικά θα μπορούσαν να παίξουν με τις κάρτες παραλλαγή παιχνιδιού taboo). Στα παραπάνω παιχνίδια θα μπορούσαν να προστεθούν και εικόνες με αντικείμενα που χρησιμοποιούν τα Α.Μ.Ε.Α. (προβλήματα ακοής-ακουστικά, προβλήματα όρασης-μπαστούνι).

#### Προσδιορισμός προβλημάτων - Έκφραση και διαμόρφωση υποθέσεων - Διερεύνηση συνεπειών -Συλλογή συναφών στοιχείων - Έλεγχος ιδεών - Γενίκευση εννοιών -Πρακτική εφαρμογή γενικεύσεων

Παρουσιάζουμε στα παιδιά μια κούκλα με αναπηρία η οποία τους λέει ότι είναι πολύ στενοχωρημένη και μόνο τα παιδιά μπορούν να την βοηθήσουν. Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να κάνουν σχετικές ερωτήσεις μέχρι να αποκαλύψει η κούκλα ότι είναι στενοχωρημένη γιατί αυτή και κάποιοι φίλοι και φίλες της δεν μπορούν να παίξουν στην παιδική χαρά. Τα παιδιά καλούνται να κάνουν ερωτήσεις, να εντοπίσουν το πρόβλημα και να εμπλακούν στη δημιουργία μακέτας παιδικής χαράς για τις κούκλες με αναπηρία.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται και άλλες κούκλες με αναπηρία και τα παιδιά σε ομάδες αναλαμβάνουν μία από τις κούκλες αυτές. Αρχικά κάθε ομάδα καλείται να εντοπίσει ποιο είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάθε κούκλα με αναπηρία, να εκφράσουν και να διατυπώσουν υποθέσεις σχετικά με το τι θα έπρεπε να γίνει για κάθε κούκλα, ώστε να μπορεί να πηγαίνει και να παίζει στην παιδική χαρά και στη συνέχεια κάθε ομάδα να κατασκευάσει ένα παιχνίδι για την κούκλα που έχει αναλάβει.

Εναλλακτικά, ο/η εκπαιδευτικός θα μπορούσε να ζητήσει από τα παιδιά σε ομάδες να κατασκευάσουν ένα lapbook για μία κούκλα με αναπηρία, που να περιλαμβάνει όσα έχουν μάθει σχετικά με το θέμα και να το παρουσιάσουν στην τάξη

### ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

#### Ικανότητα επαφών και σύναψης σχέσεων - Ικανότητα συνεργασίας - Ικανότητα άσκησης κριτικής στους άλλους - Συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων - Ικανότητα αποφυγής/επίλυσης συγκρούσεων

Ο/η εκπαιδευτικός έχει δημιουργήσει κλείδα παρατήρησης και κατά τη διάρκεια της δημιουργίας της μακέτας παιδικής χαράς για τις κούκλες με αναπηρία παρατηρεί την ανάπτυξη των παραπάνω ικανοτήτων.



## Φύλλα περιγραφικής αυτο-αξιολόγησης

1<sup>ο</sup> Φύλλο

Όνοματεπώνυμο.....

Ο/Η εκπ/κός έχει δημιουργήσει ένα επιτραπέζιο (ή ψηφιακό) παιχνίδι σαν φιδάκι για κάθε παιδί, όπου ήρωας είναι ένα πiónι-κούκλας με αναπηρία και υπάρχουν σταθμοί με δυσκολίες. Σε κάθε σταθμό υπάρχουν ερωτήσεις αντιμετώπισης/διαχείρισης της δυσκολίας με 2 ή 3 εναλλακτικές απαντήσεις. Κάθε φορά που το παιδί επιλέγει τη σωστή απάντηση παίρνει και ένα αυτοκόλλητο χαρούμενης φατσούλας. Στο τέλος του παιχνιδιού κάθε παιδί μετρά τα αυτοκόλλητα που έχει συγκεντρώσει.



Φύλο αυτοαξιολόγησης

Εργαστήρια	Μου άρεσε πολύ	Μου άρεσε αρκετά	Δεν μου άρεσε	Δεν μου άρεσε καθόλου
Όταν βγήκαμε περίπατο στη γειτονιά				
Όταν φτιάξαμε όλοι μαζί τα μικρά βιβλία				
Όταν διοργανώσαμε τους Παραολυμπιακούς αγώνες				
Όταν φτιάξαμε τον οδηγό για τα άτομα με αναπηρία				
Όταν κάναμε γιορτή με τα παιδιά του ειδικού σχολείου				
Όταν βοηθήσαμε την κούκλα με αναπηρία				



## Περιγραφή ενδεικτικών δραστηριοτήτων για το portfolio μαθητή/-τριας

### 1<sup>η</sup> Δραστηριότητα

Δημιουργία μιας μικρής ιστορίας με ήρωα μία κούκλα με αναπηρία με την τεχνική των Μικρών Βιβλίων στην τάξη του Φρενέ. Θα έχουμε ήδη συζητήσεις για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η ιστορία τους (τίτλο, αρχή, ήρωα-ες και ένα τέλος) και μέσα από την όλη διαδικασία (συζήτηση για τη δράση, εκδήλωση ενδιαφέροντος, επιλογή θέματος, συνεργασία για την σύνταξη κειμένων, δημιουργία σχεδίων και εικονογράφησης, την κατασκευή) θα καταγράψουμε τις δικές μας παρατηρήσεις και το κάθε παιδί όπου θα μπουν στον φάκελο του κάθε παιδιού μαζί με ένα δείγμα δουλειάς του.

### 2<sup>η</sup> Δραστηριότητα

Επιλέγουμε κάποιες ζωγραφιές (π.χ. ζωγραφική με το στόμα, φυλλάδιο με οδηγίες), από τα εργαστήρια και θέτουμε τις παρακάτω ερωτήσεις: Είσαι ευχαριστημένος από το αποτέλεσμα; Γιατί έκανες αυτή τη ζωγραφιά; Πώς ακριβώς την έκανες; Τι σε δυσκόλεψε περισσότερο; Τι καινούριο έμαθες; Ποιες από αυτές τις εργασίες σου άρεσαν περισσότερο; Τι θα άλλαζες, αν το ξαναέκανες; Τι άλλο θα ήθελες να μάθεις;

### 3<sup>η</sup> Δραστηριότητα

Δομούμε για κάθε παιδί μια κλίμακα ελέγχου που θα αξιολογεί τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού βάζοντας τα παρακάτω κριτήρια: συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες και ομαδικά παιχνίδια, η αρμονική συνεργασία με συνομηλίκους και ενηλίκους, αναγνώριση και ο σεβασμός της διαφορετικότητας στην τάξη (παρατηρούμε τη συμπεριφορά του απέναντι στα παιδιά με διαφορετικό κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον και αναπηρία).



### **Βιβλιογραφία εργαστηρίων**

- Avramidis, E. (2010). Social relationships of pupils with Special Educational Needs in the mainstream primary class: Peer group membership and peer-assessed social behaviour. *European Journal of Special Needs Education*, 25(4), 413-429.
- Bailey, D.B. & Wolery, M.(1992). *Teaching infants and preschoolers with Disabilities*. New York, McMillan.
- Carrington, S. (1999). Inclusion needs a different school culture. *International Journal of Inclusive Education*, 3, 257-268
- Guralnick, M.J. (2001a). An agenda for change in early childhood inclusion . In M. J. Guralnick (Ed.). *Early childhood inclusion: Focus on change* (pp. 531—541). Baltimore : Paul H. Brookes.
- Lieber, J., Capell, K., Sandall, S. R., Wolfberg, P., Horn, E., & Beckman, P. (1998). Inclusive preschool programs: Teacher’s beliefs and practices. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(1), 87-105.
- Skar, L. (2010). Children’s conceptions of the word “disabled”: a phenomenographic study. *Disability & Society*, 25(2), 177-189

### **Βιβλιογραφία σεναρίου φιλοσοφίας με και για παιδιά (P4/wC)**

- Bracey, G. W. (2007). How does school influence out-of-school experience? *Principal Leadership*, 8 (4), 54-56.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (1999). Constructing early childhood: What do we think of it? In G. Dalberg, P. Moss & A. Pence (Eds), *Beyond quality in early childhood and care: Postmodern perspectives* (pp 43-61). USA: Taylor & Francis
- Dewey , J. (1980). *Art as Experience*. USA: The Penguin Group.
- Hare, R. D., & Jutai, J. W. (1988). Psychopathy and cerebral asymmetry in semantic processing. *Personality & Individual Differences*, 9 (2), 329-337.
- Haynes, J. (2009). *Τα Παιδιά ως φιλόσοφοι. Μάθηση μέσω έρευνας και διαλόγου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.* (Μτφ. Γιάννης Τζαβάρας). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκος Α. και συνεργάτες (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες.* Μεταίχμιο.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lubawy, J. (2006). *From observation to reflection: A practitioner’s guide to programme planning and documentation*. NSW, Australia: Joy and Pete Consulting.
- Galimberti, U., Merlini. I , Petrucelli, M., (2019). *100 σπουδαίοι φιλόσοφοι μιλούν στα παιδιά.* Διόπτρα
- Piaget, J. (2001). *Η γλώσσα και η σκέψη του παιδιού, Μελέτες για τη λογική του παιδιού,* (μτφρ. Μ. Αβαρισιώτη). Καστανιώτης.
- Taggart, G., Ridley, K., Rudd, P. & Benefield, P. (2005). *Thinking skills in the early years: A literature review*. Slough: NFER
- Vygotsky, L.S. (1997). *Νους στην κοινωνία* (Επιμ. - μτφ. Στ. Βοσνιάδου). Gutenberg: Αθήνα.



Fisher, R. (2003, 2008). *Teaching Thinking: Philosophical enquiry in the classroom*, 2nd edn. London:Continuum

Χατζηστεφανίδου, Σ. (2011). Η κίνηση «Φιλοσοφία για Παιδιά» (P4C, PFC) ως μελέτη περίπτωσης διεθνούς διάχυσης μιας καινοτομικής σχολικής πρακτικής (Πανεπιστήμιο Κρήτης). Ανακτήθηκε 26/11/ 2020 από το δικτυακό τόπο: [http://philosophicalbibliography.com/attachments/140\\_Xatjistefanidou-Eisigisi-2011.pdf](http://philosophicalbibliography.com/attachments/140_Xatjistefanidou-Eisigisi-2011.pdf)

Τα Κάλαντα» ή «ο Τυμπανιστής» Νικηφόρος Λύτρας 1872, Ανακτήθηκε 28/11/20 από [http://attikanet.blogspot.gr/2011/12/blog-post\\_24.html](http://attikanet.blogspot.gr/2011/12/blog-post_24.html)

«Αν όλα τα παιδιά της γης" Στίχοι: Γ. Ρίτσος από την παιδική χορωδία Σπ. Λάμπρου. Ανακτήθηκε 28/11/20 από <https://www.youtube.com/watch?v=EDUVCUiKa8g>

«New Kids in the Neighborhood» Norman Rockwell, 1967. Oil on canvas, 36 1/2" x 57 1/2". From the permanent collection of Norman Rockwell Museum. Ανακτήθηκε 28/11/ 2021 <http://www.nrm.org/MT/text/NewKidsNeighborhood.html>